

ИҚТИСОДИЁТНИ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШ ШАРОИТИДА МАҲСУЛОТ СИФАТИНИ БОШҚАРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ МЕХАНИЗМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ВА ХУДУД САЛОҲИЯТИДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ

Орифжонов Нодир Гойибжон угли

Наманган давлат техника университети таянч докторанти

доц. Ибрагимов Исроил Усманович,

Наманган давлат техника университети, факультет декани

Аннотация: Ўзбекистонда иқтисодиётни модернизациялаш жараёнлари жадал суръатларда кечмоқда. Бу жараёнда маҳсулот сифатига бўлган талаб ошиб бормоқда ва уни бошқаришнинг ташкилий-иқтисодий механизмларини қайта кўриб чиқиш талаб этилади. Айниқса, ҳудудлар салоҳиятидан самарали фойдаланиш орқали сифатни ошириш миллий иқтисодиёт рақобатбардошлигини таъминлашда муҳим омилдир. Мақолада сифат бошқаруви тизимини такомиллаштириш, замонавий талабларга мос равишда ташкил этиш ва ҳудуд салоҳиятини тўлиқ рўёбга чиқариш имкониятлари таҳлил қилинади.

Калит сузлар: Инвестиция, маҳсулот сифати, ташкилий – иқтисодий омиллар, баҳолаш, рақобат, халқаро менежмент.

IMPROVEMENT OF THE ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF PRODUCT QUALITY MANAGEMENT IN THE CONDITIONS OF MODERNIZATION OF THE ECONOMY AND EFFECTIVE USE OF THE POTENTIAL OF THE TERRITORY

Orifjonov Nodir Goyibjon ugli

Namangan State Technical University, PhD student

Ibragimov Isroil Usmanovich,

Namangan State Technical University, Faculty Dean

Abstract: The processes of economic modernization are proceeding rapidly in Uzbekistan. In this process, the demand for product quality increases and a review of the organizational and economic mechanisms of its management is required. In particular, improving quality through the effective use of the potential of the regions is an important factor in ensuring the competitiveness of

the national economy. The article analyzes the possibilities of improving the quality management system, organizing it in accordance with modern requirements and fully realizing the potential of the territory.

Key words: investments, product quality, organizational and economic factors, evaluation, competition, International management.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННО- ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ ПРОДУКЦИИ В УСЛОВИЯХ МОДЕРНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ И ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПОТЕНЦИАЛА ТЕРРИТОРИИ

Орифжонов Нодир Гойибжон угли

Наманганский государственный технический университет, докторант

доц. Ибрагимов Исроил Усманович,

Наманганский государственный технический университет,
декан факультета

Аннотация: В Узбекистане быстрыми темпами идут процессы модернизации экономики. В этом процессе повышается спрос на качество продукции и требуется пересмотр организационно-экономических механизмов его управления. В частности, повышение качества за счет эффективного использования потенциала регионов является важным фактором обеспечения конкурентоспособности национальной экономики. В статье анализируются возможности совершенствования системы управления качеством, организации ее в соответствии с современными требованиями и полной реализации потенциала территории.

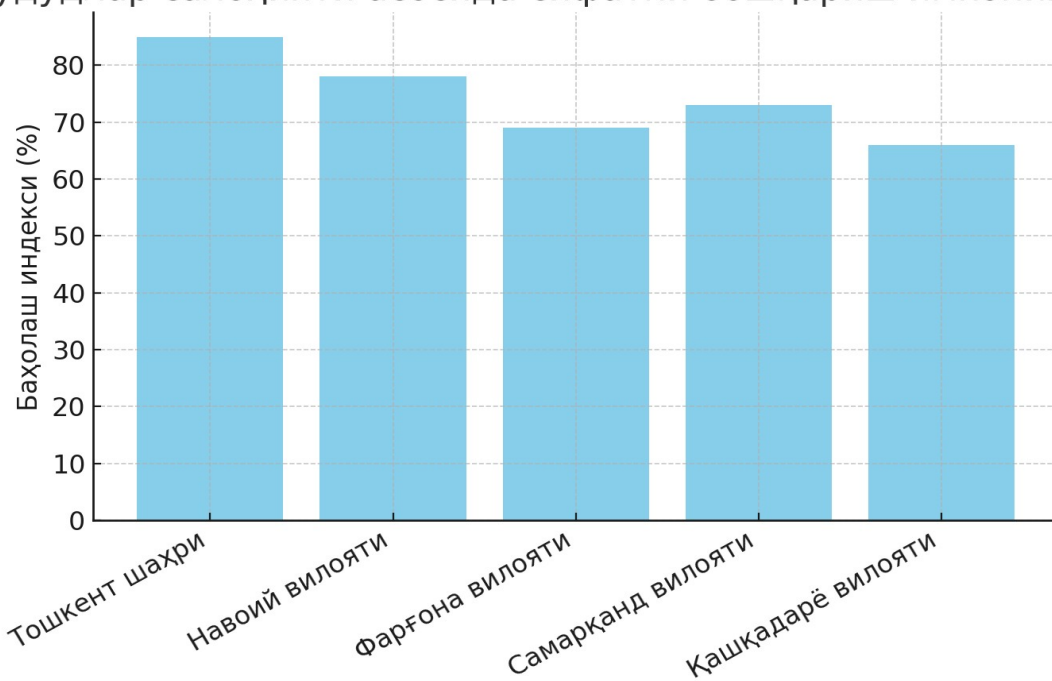
Ключевые слова: инвестиции, качество продукции, организационно-экономические факторы, оценка, конкуренция, Международный менеджмент.

Маҳсулот сифатини бошқариш механизми: назарий асослар. Сифатни бошқариш механизми – бу маҳсулот ёки хизматнинг белгиланган стандартларга мувофиқлигини таъминлашга қаратилган ташкилий ва иқтисодий чора-тадбирлар мажмуасидир. Жаҳон амалиётида бу механизм ISO 9001, TQM, Lean Management каби ёндашувлар орқали таъминланади. Маҳаллий корхоналарда эса кўпинча анъанавий назорат тизимлари устувор бўлиб, модернизация жараёнида

уларни замонавийлаштириш долзарб масала ҳисобланади. *Иқтисодий модернизация ва сифат бошқарувидаги муаммолар.* Сифатни бошқариш жараёнидаги асосий муаммоларга малакаси етарли бўлмаган кадрлар, етарли инфратузилманинг мавжуд эмаслиги, инновацион ечимларнинг чекланганлиги киради. Бундан ташқари, ҳудудлардаги саноат зонаси ва логистика имкониятларининг нотенглиги ҳам сифатни таъминлашда фарқларни келтириб чиқармоқда.

1-расм. Ўзбекистон ҳудудлари бўйича сифат бошқаруви имкониятлари баҳоси (2024 йил таҳлили). Диаграммада ҳудудлар салоҳиятидан фойдаланиш даражаси фоиз ҳисобида берилган бўлиб, сифатни бошқариш имкониятлари ҳудудлар кесимида таққосланган. Бу маълумотлар ҳудудий инфратузилма, кадрлар салоҳияти ва технологик базанинг сифатга таъсирини акс эттиради.

Ҳудудлар салоҳияти асосида сифатни бошқариш имконият

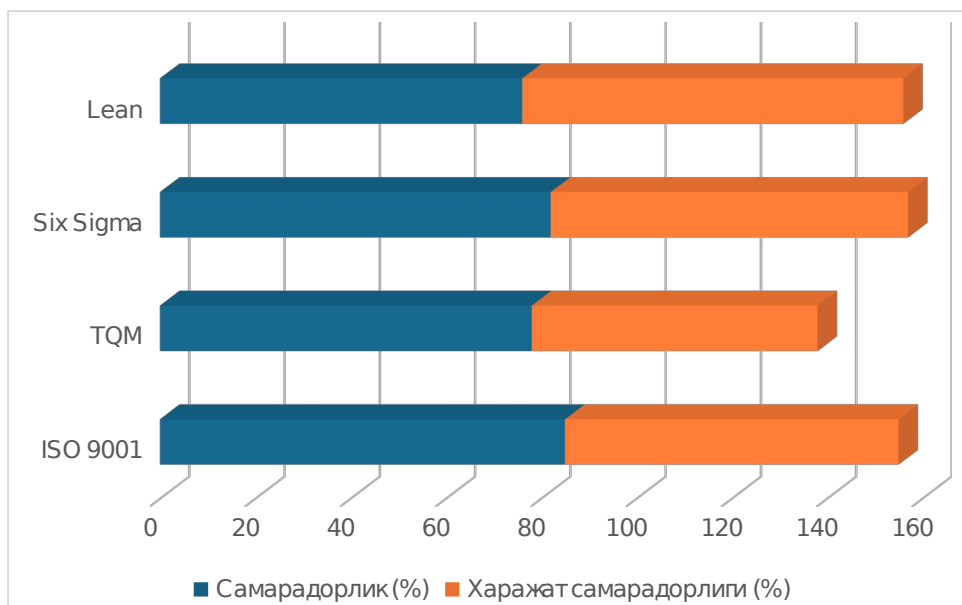
Ташкилий-иқтисодий механизмни такомиллаштириш ва ҳудуд салоҳиятини ривожлантириш

Сифат бошқаруви механизмларини такомиллаштириш учун қуйидаги чоралар муҳим: (1) ҳудудларда сифат инфратузилмасини яратиш (сертификатлаштириш марказлари, лабораториялар); (2) кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлаш тизимини кучайтириш; (3) маҳаллий ҳокимият ва корхоналар ўртасида самарали ҳамкорликни йўлга қўйиш. Бундан ташқари, саноат кластерлари орқали ҳудуд салоҳиятидан тўлиқ фойдаланиш, экспортбоп маҳсулотлар учун логистика тизимини яхшилаш сифатни оширишга хизмат қилади.

Маҳсулот сифатини бошқаришнинг ташкилий-иқтисодий механизмларини иқтисодий модернизация шароитида қайта кўриб чиқиш зарур. Худуд салоҳиятини комплекс баҳолаш ва ундан оқилона фойдаланиш орқали миллий маҳсулотлар рақобатбардошлигини ошириш мумкин. Тавсия қилинаётган ислохотлар ва бошқарув ечимлари амалга оширилса, юқори сифатли, экспортбоп ва инновацион маҳсулот ишлаб чиқариш учун мустаҳкам база яратилади.

Сифат бошқаруви механизмларининг назарий асослари ва классификацияси. Сифат бошқарувининг назарий асослари XX асрнинг иккинчи ярмида шаклланган бўлиб, бу соҳада Деминг, Журан, Кросби каби мутахассисларнинг ишлари алоҳида аҳамиятга эга. Уларнинг назарияларига кўра, сифатни таъминлашда ишчи кучи, жараён самарадорлиги, стандартлаштириш ва мижозлар талабини қондириш асосий мезонлар ҳисобланади. Жаҳон амалиётида кенг қўлланиладиган ISO 9001 стандарти сифат менежментининг асосий халқаро меъёрларидан бири ҳисобланади. Унинг доирасида ташкилотлар сифат сиёсати, мақсадлари ва жараёнларини тизимли равишда бошқарадилар. Шунингдек, TQM (Total Quality Management) ва Six Sigma каби тизимлар ҳам ташкилий-иқтисодий механизмни шакллантиришда муҳим ўрин тутди. Улар жамоавий иштирок, узлуксиз такомиллаштириш ва статистик таҳлилларга таянади.

2-расм. Сифат бошқаруви тизимлари: ISO 9001, TQM, Six Sigma ва Lean тизимларининг самарадорлик ва харажат самарадорлиги бўйича қиёсий таҳлили. Диаграмма ҳар бир тизимнинг самарадорлик даражаси ҳамда харажат самарадорлиги фоизда кўрсатилган ҳолда тақдим этилган. Бу маълумотлар ташкилотлар учун қайси тизим ўзини иқтисодий ва амалий жиҳатдан кўпроқ оқлашини танлашда қўл келади.

Худудлараро ҳамкорлик ва кластер моделини жорий этиш имкониятлари. Иқтисодийни модернизациялашда худудлар салоҳиятидан оқилона фойдаланишнинг энг самарали йўлларида бири – саноат кластерларини ривожлантириш ҳисобланади. Кластер моделлари худуддаги корхоналар, таълим муассасалари, илмий марказлар ва давлат ташкилотларини бирлаштирган ҳолда сифат ва рақобатбардошликни оширади. Масалан, Навоий эркин иқтисодий зонасидаги кластерлар юқори технологиялар ва сифат назорати бўйича яхши натижаларни намоён этмоқда. Келгусида худудлараро логистика тизимларини интеграциялаш ва умуммиллий кластер стратегиясини ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ бўлади.

SWOT таҳлил: Сифат бошқаруви ва худуд салоҳияти

Кучли томонлар (Strengths)	Имкониятлар (Opportunities)
• Халқаро стандартларнинг жорий қилиниши • Модернизация жараёнининг давлат томонидан қўллаб-қувватланиши	• Экспорт имкониятларининг кенгайиши • Худуд салоҳиятидан тўлиқ фойдаланиш
Камчиликлар (Weaknesses)	Хавф-хатарлар (Threats)
• Кадрлар малакасининг етишмаслиги • Маҳаллий инфратузилманинг сустлиги	• Сиёсий ва иқтисодий ўзгаришлар • Халқаро рақобатнинг кучайиши
3-жадвал. Сифат бошқаруви тизимининг SWOT таҳлили.	

Саноат корхоналарида маҳсулот сифатини бошқариш механизмини такомиллаштириш. Ўзбекистондаги саноат корхоналарида сифатни бошқариш механизми ҳозирги кунда анъанавий усуллардан замонавий ёндашувларга ўтиб бормоқда. Аксарият йирик саноат корхоналари (масалан, 'UzAuto Motors', 'NAVOIYAZOT', 'AGMK') ISO 9001, ISO 14001 каби халқаро стандартларни жорий этган. Бундай стандартлар сифатни режалаштириш, амалга ошириш, назорат қилиш ва такомиллаштириш жараёнларини тўлиқ қамраб олади.

Сифатни бошқаришнинг ташкилот ичида самарали амалга оширилиши учун куйидаги элементлар муҳим ҳисобланади:

- Сифат бўйича корпоратив сиёсат;
- Ишлаб чиқариш жараёнларининг стандартлаштирилиши;
- Ишчиларнинг мунтазам малака ошириши;
- Аудит ва ички назорат механизмлари;
- Мижозлар фикрини инобатга олиш тизими.

Корхоналарда ушбу механизмлар самарадорлигини ошириш учун рақамлаштириш жараёнларини жорий қилиш (ERP, MES тизимлари), автоматлаштирилган назорат пунктлари ва ишчи гуруҳлар фаолиятини KPI асосида баҳолаш тизими муҳим аҳамият касб этади. Махсус ҳолларда, сифатни таъминлаш бўйича алоҳида департамент ташкил этиш ҳам тавсия этилади.

Бундан ташқари, самарали бошқарув учун сифатни таъминлашга қаратилган инвестицияларнинг ҳажми ва йўналишларини режалаштириш, давлатнинг сифат сиёсати билан интеграциялаш муҳим аҳамиятга эга. Хусусий сектор ва давлат шерикчилиги орқали сифат инфратузилмасини ривожлантириш ҳам механизмни такомиллаштиришда муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Deming, W.E. (1986). Out of the Crisis. MIT Press.
2. Juran, J.M. (1989). Juran on Planning for Quality. Free Press.
3. Garvin, D.A. (1987). Competing on the Eight Dimensions of Quality. Harvard Business Review.

4. Dale, B.G. (2003). Managing Quality. Blackwell Publishing.
5. Montgomery, D.C. (2009). Introduction to Statistical Quality Control. Wiley.
6. ISO 9001:2015 Quality Management Systems – Requirements. ISO.
7. Kamolov, B.A. (2021). Машинасозликда сифатни бошқариш. Ўзбекистон иқтисодиёти, №3.
8. Rasulov, Sh.M. (2022). Инновацион ривожланиш ва сифат. Иқтисод ва бошқарув, №2.
9. Axmedov, A.T. (2020). Иқтисодиётни модернизациялаш ва сифат сиёсати. Тошкент иқтисодий журнали, №5.
10. Uzbekistan Government Resolution (2020). 'Ишлаб чиқаришни локаллаштириш ва сифатни ошириш' дастури.
11. UzAuto Motors Annual Report (2023). Корхонада сифат кўрсаткичлари.
12. NAVOIYAZOT Strategy Plan (2022). ISO стандартлари ва ички назорат тизими.
13. AGMK Quality Reports (2021–2023). Сифатни таъминлаш механизмлари.
14. Navoiy FEZ Development Plan (2021). Саноат кластерлари ва сифат инфратузилмаси.
15. Imai, M. (1986). Kaizen: The Key to Japan's Competitive Success. McGraw-Hill.